Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 3

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 1038 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана........10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish........16
Ahmedov Alim Babaniyazovich
O‘zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi........22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug‘bek Mirzayevich, Mamanov Alisher
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan........28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna
Oliy o‘quv yurtlarida matematik statistikani o‘qitishning xususiyatlari........34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo‘razovna
Turizmda tadbirkorlikning o‘ziga xos xususiyatlari........37
Mardonova Dilafruz Kosimovna
Oziq-ovqat xavfsizligi ta’minoti: O‘zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari........41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o‘g‘li
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog‘ozlar bozorining o‘rni va roli........46
Akramov Azamat Ramziddinovich
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati........53
Iminov Mahmudjon Azimjon o‘g‘li
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi........60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta’minlashning muhim mezoni........65
Jo‘rayev Behzod Nuraliyevich
Iste’molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakillantirish........70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish........75
Mirzayeva Nargiza Batirovna
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o‘rni........80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari........84
Quldoshev Asliddin Tursunovich
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash........89
Nasriyeva Zebiniso A’zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo‘llari........100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta’minlashning ekonometrik tahlili........105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств........111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan........116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O‘g‘li
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag‘allikni qisqartirishdagi ahamiyati........121
Abdullayev Habibullo Asadulla o‘g‘li
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar........125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi
Amerika Qo‘shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari........131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi
O‘zbekiston Respublikasida qishloq xo‘jaligini innovatsion rivojlanish yo‘llari........135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry........140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko‘rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish........144
Bobomuratov Imomqul Islamovich
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili........149
Talipova Dilfuza Nabiyevna
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish........154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue 158
Meyliev O. R., Gofurova K.

Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtsodiy rivojlanishiga ta'siri 166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li

Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan 170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna

Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti 174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari 178
Kamilova Iroda Xusnitdinovna

Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish 183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi 188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari 194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna

O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish 200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li

Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar 214
Musaeva Ziyoda Allayarovna

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari 218
Musyeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich

Respublikamizda parranda bosh soning hozirgi holati va uning istiqbollari 223
Akramova Nargiza Axrorovna

Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari 227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi

Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari 231
Nazarova Latofat Toirjon qizi

O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari 235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish 240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li

Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv 246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov

Methodological Aspects for Branding in Private Schools 251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi

Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора 256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли

Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish 261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari 267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari 275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi 279
Saidqulova Firuza Farmonovna

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xusuiyatlari 283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich

O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili 288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna

Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari 294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi

The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions 303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi

Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish 307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlilikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish 311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari 314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna
Oliy ta’lim muassasalarida gibrid bulut xizmat modelini qo‘llash mexanizmini ishlab chiqish 319
Zaripov Bahodir Bobomurod o‘g‘li
Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспрта в Республике Узбекистан 325
Акбарова Лайло Упашевна
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari 330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to‘g‘risida 334
Davlayev G‘olib Ashurovich
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi 337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari 343
J. A. Ismatullayev, D. X. O‘rinov
Milliy qayta sug‘urtalovchilarning xalqaro sug‘urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar 348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi 354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari 358
Karimov Anvar Aktam o‘g‘li
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo‘llari 362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar 367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashning nazariy jihatlari 373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich
Paxta-to‘qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi 380
Mansurov Saidxo‘ja Kamalovich
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari 386
Musyeva Shoira Azimovna
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением 390
Нодирбек Холбаев
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta’sirini statistik baholash 396
Nuriddinov Zufar Akbarovich
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана 402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич
O‘zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish 408
Oybek Elmuratov
Intellektual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari 411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract 416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati 421
Abduqaxorov Bekzod O‘tkir o‘g‘li
Raqamlashtirish iqtisodiy o‘sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida 426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi
O‘zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta’siri 431
Norqobilov Akobir Iso o‘g‘li
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане 437
Аскаров Бахтиер Аскарович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан 442
Холиков Сулаймон Уткир угли
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlari 447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna
O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili 452
Sayfullayev Siddik Nosirovich
Sug‘urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash 457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o‘g‘li

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari 462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами 469
Хайдарова Малика Шокирджановна
Oliy ta’lim muassasalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo‘ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to‘g‘risida 478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich
Investitsiya loyihalariga ta’sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o‘ziga xos xususiyatlari 482
Shaislamova Nargiza Kabilovna
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo‘llari 491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlari 498
E. N. Raximov
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi 504
Avazov Ilxom Ravshanovich
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish 509
Djuraeva Guzal Shavkatovna
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o‘g‘li
Korporativ qimmatli qog‘ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg‘or xorij tajribalari 517
Igitov Jurabek Kuzibekovich
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability 524
Muhammadyor Yunusov
Mintaqalarda kamg‘allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo‘llari 537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma’muriyatchiligini samarali tashkil etish yo‘llari 541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o‘rtasidagi to‘g‘ri nisbatdagi bog‘liqlik munosabatining fundamental asoslari 544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari 550
Umarova Hulkar Umidulloyevna
O‘zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi 555
Do‘stova Aziza Qahramonovna
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari 559
Iroda Majidova
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari 565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o‘g‘li
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo‘nalishlari 569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны 573
Тураева Адиба Икрамовна
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi 580
Xasanov Rustam Rabimovich
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo‘nalishlari 583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта 588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.
Mamlakatimizda qishloq xo‘jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati 594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo‘llari 598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi 601
F. Jumaniyazova, G‘ulomov Ibroxim Rustam o‘g‘li
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market 607
Khasanov Umarbek Begmat ugli
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo‘llari 613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich
O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari 621
Nutfulloev Tolib G‘olib o‘g‘li

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish 627
Maxammadiyev M. M.
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari 632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari 636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения 644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish 649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan 656
Hakimov Feruz Khurshid ugli
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili 659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashitirish imkoniyatlari 665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari 670
Turdiev Shaxriddin Erxonovich
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari 675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi 681
Meliyev Isroil Ismoilovich
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi 686
Urunbayev Saparbek Samatovich
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari 692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar 699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape 704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri 709
Tilabova Kumush Farhod qizi
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений 714
Пирмухамедова Шахноза
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан 719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли 725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari 730
Axmedova Dilbar Buronovna
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati 734
Ishmanova Diana Nurmamadovna
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari 737
Muxtorova Madina Azamat qizi
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar 741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari 746
Yodgorova Xalima To'lqinovna
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati 752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir 763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati 769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni 778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida) 784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri 790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms 795
Mamatkulova Shoira Jalolovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Mamlakatimiz toʻqimachilik tarmogʻining zamonaviy holati va tendensiyalari 800
Azizxon Tillyaxodjayev
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry 807
Axtamov Djamshed Baxromovich
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari 812
Hakimov Nodir Nazarovich
Avtomobil yoʻllari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning oʻziga xos jihatlari 818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich
Inson kapitali indeksini oshirishda ta’lim tizimini rivojlantirish yoʻnalishlari 826
Akhmadalieva Nikholakhon
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yoʻnalishlari 829
Toʻxtayeva Umida Shamsiddin qizi
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта 833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta’minoti 837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari gʻazna ijrosi 845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development 851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova
Umumta’lim maktablarini moliyalashtirishning oʻziga xos xususiyatlari 857
Turayev Ochil Yarashevich
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantishning konseptual asoslari 861
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash 869
Toshpoʻlatova Munisabonu Ibrohim qizi
Issiqlik ta’minoti xizmatlarini koʻrsatish samaradorligi va sifatini baholash koʻrsatkichlari tizimi 873
Abdulaziz Abdumoʻminovich Matroʻziyev
The Role of Local Budgets in Tax Policy 877
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari 881
Bobobekov Ergash Abdumalikovich
Fermer xoʻjaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik koʻrsatkichlari va ularning tahlili 887
M. Sh. Axmedova
Oʻzbekiston Respublikasida kambagʻallikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari 892
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy oʻgʻli
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta’siri 897
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich
Sugʻurta faoliyatida anderrayting xizmatini takomillashtirish 901
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich
Qozogʻiston sugʻurta bozori tahlili 906
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar gʻoyalarining tutgan oʻrni 911
Turayev Nurbek Muxammadovich
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности 919
Исроилов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович
Qoʻshilgan qiymat soligʻini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish 923
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich
Aholini qishloq xoʻjaligi mahsulotlari bilan ta’minlash samaradorligini oshirish yoʻnalishlari 927
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi
Fermer xoʻjaliklari samarali faoliyatini tashkil etishning asosiy omillari 932
M. Sh. Axmedova
Bank xizmatlarini shakllantirish boʻyicha xorijiy ilgʻor davlatlar tajribasi 936
Ergashev Azizxon Avazxon oʻgʻli
Ikkiyoqlama soliqqa tortish munosabatlarini tartibga solishga oid ilmiy-nazariy qarashlar 941
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich
Как достичь высоких показателей устойчивости и избежать гринвошинг или роль ESG отчетности в достижении ЦУР в Узбекистане 947
Салахутдинова Юлдуз Голибовна
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari 952
Gadaev Ismat Yadgarovich
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана 955
Кадиров Алишер Исмаилович

O'zbekiston Respublikasining agrar siyosati va uni takomillashtirish yo'llari 959
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Tursunov Abdulxamid G'afurjon o'g'li

Soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligining amaldagi holati tahlili 964
Nurmatov Sherzod Rustamovich

Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash 972
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev

The Use of Modern Management Methods in the Management of Housing Stock in the Digital Economy Conditions 976
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda yoshlarning roli 982
Beknazarov Bekzod Baxtiyor o'g'li

Korxonalarda innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish yo'nalishlari 987
Gafurova Umida Fatixovna

Davlat boshqaruvi tizimi va hududiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar 992
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li

Sanoat korxonalarning strategik iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash 996
Uktamov Xusniddin Faxriddinovich

Tijorat banklarida mijozlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi 1000
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich

Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari 1005
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov

Учет поступления и списания с учета основных средств в бюджетных организациях 1010
Абдуллаева Нилуфар Джавдат кизи

Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish 1015
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna

Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llar 1018
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi

Sog'liqni saqlash tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning zaruriyati 1022
Meliyev Azimjon Murodullo o'g'li

Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarishda ichki audit xizmatining zarurligi 1027
Shaymatova Nargiza Ashurovna

Hududlarda inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning nazariy asoslari 1032
Tangriberdiyev Sulaymon Kamiljonovich

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

SOLIQ IMTIYOZLARI MA'MURIYATCHILIGINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI

Nurmatov Sherzod Rustamovich
PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy-tadqiqot markazi

Annotatsiya: Maqolada soliq nazoratining nazariy asoslari bo'yicha iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari o'rganilgan. Soliq tekshiruvlari turlari bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan va sababchi omillar tahlil qilingan hamda xulosa-takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: soliq, soliq ma'muriyatchiligi, soliq imtiyozlari, soliq tekshiruvlari.

Abstract: The article examines the researches of economists on the theoretical foundations of tax control. Researches on the types of tax audits were carried out, relevant factors were analyzed and conclusions and proposals were formulated.

Key words: tax, tax control, tax inspections, tax monitoring, camera tax inspection, mobile tax inspection, tax audit.

Аннотация: В статье рассматриваются исследования экономистов по теоретическим основам налогового контроля. Проведены исследования видов налоговых проверок, проанализированы соответствующие факторы и сформулированы выводы и предложения.

Ключевые слова: налог, налоговый контроль, налоговые проверки, налоговый мониторинг, камеральная налоговая проверка, выездная налоговая проверка, налоговая проверка.

KIRISH

Soliq ma'muriyatchiligi soliq sohasidagi davlat boshqaruvining shakli bo'lib, davlat soliq tizimining iqtisodiy xavfsizligini oshirishga bevosita yordam beradi. Soliq ma'muriyatchiligi davlat xizmatlarini boshqarish mexanizmining asosiy elementlaridan biridir.

"Soliq ma'muriyatchiligi keng ma'noda soliq munosabatlarini boshqarish tizimini anglatadi. Tor ma'noda soliq ma'muriyatchiligi soliq organlari tomonidan amalga oshiriladigan soliq nazorati tushuniladi"[1].

Mamlakatimizda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-sonli "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi[2] qarori qabul qilindi. Ushbu qarorga asosan soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasi va soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasini amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" ma'qullandi.

Qarorda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasining asosiy yo'nalishlari quyidagilar belgilangan:

1. soliq siyosatini takomillashtirish va iqtisodiyotda xufiyona aylanma darajasini qisqartirish;
2. xizmat ko'rsatishga yo'naltirilgan soliq xizmatlarini rivojlantirish;
3. soliq tavakkalchiliklarini baholash tizimini joriy qilish va soliq hisobini takomillashtirish;
4. davlat soliq xizmati organlari faoliyatini yanada takomillashtirish;
5. davlat soliq xizmati organlarida korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini rivojlantirish.

---

1 Лев М.Ю., Болонин А.И., Лещенко Ю.Г. Налоговое администрирование как механизм укрепления экономической безопасности налоговой системы государства // Экономическая безопасность. – 2022. – Том 5. – № 2. – С. 525-546. – doi: 10.18334/ecsec.5.2.114626.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4389-son qarori.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Soliq ma'muriyatchiligiga oid me'yoriy hujjatlar va tadqiqot ishlarida turli mazmunda ta'riflar berilgan hamda fikrlar keltirilgan.

Xususan, L.I.Goncharenkoning qayd etishicha, soliq ma'muriyatchiligi tashkiliy nuqtai nazardan, bu soliq munosabatlarini boshqarish tizimining elementidir3.

I.A.Mayburovni yozishicha, soliq ma'muriyatchiligi – bu Rossiya Federal Soliq (FNS) xizmati organlari tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga - soliqlar, yig'imlar va badallarni to'lovchilarga nisbatan aniq vakolatlarga ega bo'lgan soliq munosabatlarini boshqarish bilan bog'liq jarayon[4].

A.A.Abakulova va M.M.Shadurskayalarning fikricha, "Soliq ma'muriyatchiligi kengroq tushuncha bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi: budjet tizimiga soliq tushumlarini nazorat qilish, rejalashtirish va prognozlash, soliq tushumlarini tahlil qilish, soliq nazorati doirasida amalga oshiriladigan mexanizmlar nuqtai nazaridan soliq mexanizmi tartibga solishdir"[5].

V.A.Krasnitskiy "Soliq ma'muriyatchiligi" tushunchasini ikki tomondan ochib bergan. Birinchidan, bu boshqaruv organlari tizimi (qonun chiqaruvchi va ma'muriy soliq organlari). Ularning vazifalariga keyingi rejalashtirish davri uchun soliq konseptsiyasini o'tkazishni protsessual qo'llab-quvvatlash kiradi: ko'rib chiqish va muhokama qilish, qonun hujjatlarini tasdiqlash. Bundan tashqari, ular soliq budjeti ijrosi bo'yicha hisobotlarni tuzishlari, ularni har tomonlama tahlil qilishlari kerak. Ikkinchidan, bu soliq harakatlari va aniq soliq texnikasini tartibga soluvchi, shuningdek, soliq qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlik choralarini belgilovchi normalar va qoidalar majmuidir"[6].

N.Z.Zotikov ilmiy ishlarida soliq ma'muriyatchiligiga ta'rif berish bilan birgalikda, uning predmeti va obyektiga ham aniqlik kiritgan. Soliq ma'muriyatchiligi – bu davlatda soliq munosabatlarini boshqarish tizimi bo'lib, soliq organlarining faoliyati asosida ishlaydi. Soliq organlari tomonidan soliq qonunchiligiga rioya etilishi ustidan amalga oshiriladigan nazorat so'zining tor ma'nosi soliq ma'muriyatchiligini anglatadi.

"Soliq ma'muriyatchiligining predmeti - davlat soliq siyosati ta'sirida subyektlar (soliq organlari, soliq to'lovchilar) tomonidan boshqaruvning huquqiy usullari yordamida amalga oshiriladigan soliq munosabatlari.

Soliq ma'muriyatchiligining obyekti – soliq organlarining faoliyati va soliqlar va yig'imlarning davlat tomonidan belgilangan tizimi hisoblanadi"[7].

Soliq ma'muriyatchiligi tushunchasiga J.J.O'rmonov ham ta'rif bergan: "Soliq ma'muriyatchiligi-soliqlar va soliq obyektlarini hisobga olish, soliq nazoratini amalga oshirish, soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlikni belgilash, soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi va soliq munosabatlari ishtirokchilarining majburiyatlarini bajarilishini nazorat qilish bo'yicha davlat fiskal organlari faoliyatini muvofiqlashtirib turuvchi soliq munosabatlarini boshqarish tizimidir"[8].

Soliq ma'muriyatchiligining tarkibiy qismi bo'lib soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligidir. Soliq ma'muriyatchiligining asosiy usullari soliq prognozi, rejalashtirish, soliq nazorati, soliq imtiyozi va boshqalar.

Bu borada B.A.Fedosimovning ilmiy ishlarida soliq ma'muriyatchiligining soliq imtiyozi segmenti o'z ichiga olishligi qayd etilgan[9]. B.A.Fedosimovning fikricha, soliq ma'muriyatchiligi deganda vakolatli davlat organlari va ularning mansabdor shaxslarining samarali soliq siyosatini amalga oshirish, shu jumladan, budjet daromadlarini ko'paytirish bilan birga byudjet xarajatlarini minimallashtirishga qaratilgan ilg'or tajribalarni aniqlash va joriy etish bo'yicha faoliyati tushunilishi kerak.

Imtiyozli segmentda soliq ma'muriyatchiligining maqsadi soliq tushumlarini ta'minlash, soliq to'lovchilarning alohida toifalari, soliq solish jarayonlari va obyektlari to'g'ri hisobga olinishi, soliq deklaratsiyasi va boshqa hujjatlarni rasmiylashtirish, soliq imtiyozlarini berishning mohiyati va tartibini tushuntirishdan iborat. Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, soliq ma'muriyatchiligining asosiy masalalaridan biri bu – soliq to'lovchilarga soliq imtiyozlarini berishning mohiyati va tartibini tushuntirishdir.

3 Гончаренко, Л. И. Налоги и налоговая система Российской Федерации: учебник и практикум для академического бакалавриата / 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2019. 524 с.

4 Майбуров, И.А. Налоги и налогообложение: учебник для студентов вузов, обучающихся по направлениям "Экономика" и "Менеджмент", специальностям "Экономическая безопасность", "Таможенное дело" / И. А. Майбуров [и др.]; под ред. И. А. Майбурова. – 7-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2018. – 503 с.

5 Абакулова А. А. Шадурская М. М., Налоговое администрирование в условиях цифровизации экономики. Финансы и кредит. 2022.

6 В.А.Красницкий Налоговое администрирование. https://wiseeconomist.ru/poleznoe/29668-nalogovoe-administrirovanie. 25.02.2023.

7 Зотиков Н.З. Налоговое администрирование, его влияние на налоговую нагрузку. Вестник Сургутского государственного университета. 2022; (1 (35)):26-37. https://doi.org/10.34822/2312-3419-2022-1-26-37.

8 Urmonov J.J. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliq mexanizmi vositasida tartibga solishni takomillashtirish masalalari. Diss. Avtoreferati. 2018.

9 Федосимов, Б. А. Ф33 Правовой режим налоговых льгот по законодательству Российской Федерации: монография / Б. А. Федосимов. – Чебоксары: ИД "Среда", 2019. – 152 с.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Soliq ma’muriyatchiligining soliq imtiyozi bilan bog‘liqligining yaqqol namoyon soliq ma’muriyatchiligining rag‘batlantiruvchi maqsadidir. M.Yu.Lev, A.I.Bolonin va Yu.G.Leshenkolar soliq ma’muriyatchiligining rag‘batlantirish maqsadini quyidagicha izohlaydi: So‘nggi yillarda “rag‘batlantiruvchi soliqqa tortish”ga katta e’tibor berilmoqda. U biznes daromadlari uchun imtiyozlar berish va ishlab chiqarishni rag‘batlantirish uchun mukofot va jarimalarni belgilashga qaratilgan ko‘plab tashabbuslarni o‘z ichiga oladi. Imtiyozli rejimning maqsadi investitsiya faoliyatining zarur yo‘nalishda zarur oqimini rag‘batlantirishdan iborat. Rag‘batlantiruvchi soliqqa tortish doirasida investitsiya faoliyatini rag‘batlantirish uchun bir qancha turdagi imtiyozlar taqdim etiladi[10].

Yuqorida fikrlardan kelib chiqib, Soliq ma’muriyatchiligi bu soliqlar to‘lovchilarni hisobga olishdan boshlanib, to ularni tugatishgacha bo‘lgan barcha jarayonlarni qamrab oluvchi soliq munosabatlari tizimi deb xulosa qilamiz. Soliq imtiyozlari ma’muriyatchiligi esa soliq ma’muriyatchiligining bir qismi hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada soliq imtiyozlari ma’muriyatchiligi bo‘yicha tadqiqot olib borilgan bo‘lib, induksiya, deduksiya, ilmiy abstraksiya va taqqoslama tahlillar, diagrammalar asosida ilmiy natijalar olingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqorida soliq ma’muriyatchiligi va uning tarkibiy qismi bo‘lgan soliq imtiyozlari ma’muriyatchiligining nazariy masalalari hamda muammolarini keltirib o‘tdik. Endi mamlakatimizda soliq imtiyozlari ma’muriyatchiligining haqiqiy ahvoli qanday ekanligini tahliliy ma’lumotlar asosida ko‘rib chiqamiz va tegishli xulosalar qilamiz. Buning uchun berilgan soliq imtiyozlari ko‘rsatkichlari bo‘yicha oxirgi besh yillik ma’lumotlarni tahlil qilamiz.

1-jadval: 2019–2023-yillarda soliq imtiyozlaridan foydalangan tashkilotlarning hududlar kesimida tahlili[11], mlrd.so‘m

№	Hudud	Jami imtiyozdan foydalangan tashkilotlar									
		2019-yil		2020-yil		202-yil		2022-yil		2023-yil	
		soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi
Jami		68 113	29 136,0	93871	31 065,6	57981	43 479,3	130654	72 963,7	142 159	69 777,9
1	Andijon viloyati	4 813	3 846,5	6 199	391,2	4 350	380,1	7 660	1 689,3	8261	881,3
2	Buxoro viloyati	5 083	805,7	6 328	645,3	4 885	727,4	9 519	1 162,6	8805	961,2
3	Jizzax viloyati	4 420	354,6	3 008	172,3	1 952	170,7	5 147	634,9	5337	396,9
4	Qashqadaryo viloyati	5 274	993,3	7 449	688,1	4 332	906,1	10 804	898,4	11027	657,7
5	Navoiy viloyati	2 876	437,6	4 763	286,2	2 769	192,8	5 579	527,1	5283	447,3
6	Namangan viloyati	3 945	601,5	5 094	453,0	3 517	509,5	7 304	1 440,7	7488	922,8
7	Samarqand viloyati	4 703	1 058,7	6 769	488,3	3 590	745,8	9 755	1 956,8	10048	1 245,1
8	Surxondaryo viloyati	3 464	355,4	5 016	393,2	2 723	555,3	6 434	717,3	8395	543,6
9	Sirdaryo viloyati	1 746	396,1	2 197	223,9	1 451	198,1	3 769	655,7	4264	377,6
10	Toshkent shahri	13 413	10 567,2	20501	13 159,1	11237	4 443,6	25272	10 624,2	24284	7 548,7
11	Toshkent viloyati	4 754	3 070,5	7 076	2 325,8	3 902	766,1	11 605	2 901,0	10395	1 648,3
12	Farg‘ona viloyati	5 050	885,6	7 670	445,2	4 795	598,4	10 499	1 978,9	10737	1 425,0
13	Xorazm viloyati	3 819	456,1	5 453	612,3	3 951	448,2	9 220	879,0	8481	677,7
14	Qoraqolpog‘iston Respublikasi	4 580	292,5	6 164	465,9	3 864	330,5	7 383	548,8	17834	569,4
15	Yirik soliq to‘lovchilar	173	5 014,7	184	10 315,8	663	32 506,6	704	46 348,7	1520	51 475,2

1-jadvalda 2019–2023-yillarda soliq imtiyozlaridan foydalangan tashkilotlarning hududlar kesimida tahlili amalga oshirilgan bo‘lib, ko‘rish mumkinki, 2019-yilda jami imtiyozdan foydalangan tashkilotlarning soni 68113 tani tashkil etgan bo‘lsa, berilgan imtiyozlar summasi 29 136 mlrd.so‘mni tashkil etgan. 2020-yilda imti-

10 Лев М.Ю., Болонин А.И., Лещенко Ю.Г. Налоговое администрирование как механизм укрепления экономической безопасности налоговой системы государства // Экономическая безопасность. – 2022. – Том 5. – № 2. – С. 525-546. – doi: 10.18334/эcsec.5.2.114626.

11 Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan.

yozdan foydalangan tashkilotlarning soni 93871 ta bo'lsa, berilgan imtiyozlar summasi 31 065,6 mlrd.so'mni, 2021-yilda imtiyozdan foydalangan tashkilotlarning soni 57981 ta bo'lsa, berilgan imtiyozlar summasi 43 479,3 mlrd.so'mni, 2022-yilda imtiyozdan foydalangan tashkilotlarning soni 130654 ta bo'lsa, berilgan imtiyozlar summasi 72 963,7 mlrd.so'mni va nihoyat 2023-yilda imtiyozdan foydalangan tashkilotlarning soni 142159 tani va berilgan imtiyozlar summasi 69 777,9 mlrd.so'mni tashkil etib, 2019-yilga nisbatan o'zgarish imtiyozdan foydalangan tashkilotlarning soni 74 046 taga ortib, deyarli bir yarim barobarga ortgan, berilgan imtiyozlar summasi 40 641,9 mlrd.so'mga ortib, deyarli uch barobarga oshib borganligini ko'rish mumkin.

Mamlakatimizda soliq imtiyozlari berish darajasi o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, ularning iqtisodiyotga ta'siri qanchalik samaradorligini tahlil qilishga yana bir zarurat vujudga kelmoqda.

2-jadval ma'lumotlariga qaraydigan bo'lsak, 2023-yil davomida deyarli barcha tarmoqlar soliq turlari bo'yicha imtiyozlardan foydalanganligini ko'rishimiz mumkin. Ishlab chiqarish faoliyati bo'yicha 2019-yilda 5 304 ta holatda 10 928,8 mlrd. so'm, 2023-yilda 10269 ta holatda 24 433,9 mlrd.so'm soliq imtiyozidan foydalangan bo'lib, 2023-yilda umumiy soliq imtiyozlari summasining 35,0 foiziga to'g'ri kelmoqda hamda etakchilikni egallagan tarmoq hisoblanadi.

Shu o'rinda tahlillar asosida ta'kidlab o'tish joizki, soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligini takomillashtirish maqsadida byudjet mablag'lari hisobidan bajariladigan ilmiy-tadqiqot va innovatsiya ishlarini qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha imtiyozlarni bekor qilish kerak deb hisoblaymiz. Chunki QQS imtiyozlarini olib tashlash orqali hukumat ilmiy-tadqiqot institutlarini faqat soliq imtiyozlaridan foydalanish uchun ilmiy loyihalarni amalga oshirish o'rniga, haqiqatda innovatsion va tijoratlashtirish uchun yuqori salohiyatga ega bo'lgan loyihalarga e'tibor qaratishga undashi mumkin. Bu byudjet mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanishga olib kelishi, pirovardida soliq to'lovchilar uchun investitsiyalardan ko'proq daromad keltirishi mumkin.

Bundan tashqari, QQS imtiyozlarini olib tashlash ma'muriy xarajatlarni kamaytirilishi va soliq tizimini soddalashtirilishiga olib keladi. Budjet mablag'lari hisobidan amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqot va innovatsion ishlar uchun qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha imtiyozlarning amaldagi tizimi soliq ma'muriyatchiligida ortiqcha murakkablikni keltirib chiqarmoqda, natijada soliq to'lovchilar uchun ham, davlat uchun ham qo'shimcha ma'muriy xarajatlarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu imtiyozlarni olib tashlash orqali soliq tizimini soddalashtirish ushbu xarajatlarni kamaytirishi va soliq to'lovchilar uchun soliqqa rioya qilishni osonlashtirishi mumkin.

3-jadvalda 2019–2023-yillarda soliq turlari bo'yicha qo'llanilgan soliq imtiyozlari bo'yicha tahlil keltirilgan bo'lib, 2019-yilda soliqlar bo'yicha jami 68 112 ta tashkilotga 29136,0 mlrd. so'm, 2020-yilda 93871 ta tashkilotga 31 065,6 mlrd. so'm, 2021-yilda 109363 ta tashkilotga 43 479,3 mlrd. so'm, 2022-yilda 195044 ta tashkilotga 72939,2 mlrd. so'm va nihoyat, 2023-yilda 211926 ta tashkilotga 69 777,9 mlrd. so'm soliq imtiyozlari qo'llanilganini ko'rish mumkin.

Alohida soliq turlari bo'yicha ko'radigan bo'lsak, 2019-yilda QQS bo'yicha berilgan imtiyozlar summasi 11 380 ta tashkilotga nisbatan 23 073,8 mlrd. so'mni tashkil etib, eng katta imtiyoz berilgan soliq turiga aylantirilganligini ko'rish mumkin. 2023-yilda bu summa ushbu soliq turi bo'yicha 25 415 ta tashkilotga nisbatan 58 525,1 mlrd. so'mni tashkil etib yana eng katta soliq imtiyoziga ega bo'lib turganligini ko'rishimiz mumkin. Keyingi soliq imtiyozlarining katta summasi yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan foyda solig'iga to'g'ri kelishini guvohi bo'lish mumkin. 2019-yilda foyda solig'i 763 ta tashkilotga nisbatan 2 785,4 mlrd. so'm, 2023-yilda esa 21 407 ta tashkilotga nisbatan 5 021,7 mlrd. so'mni tashkil etayotganligini ko'rish mumkin. 2018-2022-yillar davomida soliq imtiyozlarining o'sishi bo'yicha tahliliy natijaviylikka e'tiborni qaratadigan bo'lsak, unda uning ta'siri mamlakatga, soliq imtiyozlari turiga, iqtisodiy va siyosiy kontekstga qarab farq qilishi mumkin. Biroq, umuman olganda, soliq imtiyozlarining ko'payishi bir qator potentsial oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Birinchidan, soliq imtiyozlarini ko'paytirish korxonalar tomonidan muayyan xatti-harakatlar yoki investitsiyalarni rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, qayta tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalar uchun soliq imtiyozlarini taklif qilish yoki yangi xodimlarni yollash korxonalarning ushbu turdagi investitsiyalar bilan shug'ullanishi uchun katalizator bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ikkinchi yirik soliq imtiyozidan foydalangan soha moliyaviy va sug'urta xizmatlari bo'lib, 2019-yil 338 ta holatda 6 055,2 mlrd.so'm, 2023-yilda 683 ta holatda 14 953,4 mlrd.so'm soliq imtiyozidan foydalangan bo'lib, 2023-yilda umumiy soliq imtiyozlari summasining 21,4 foiziga to'g'ri kelmoqda. 2019-2023-yillarda soliq imtiyozlaridan foydalangan tarmoqlar bo'yicha jami 492486 ta holat bo'lib, 246 422,6 mlrd.so'm soliq imtiyozidan foydalanilgan.

Endi yuqoridagilarga asoslanib, tahlil qiladigan bo'lsak, soliq imtiyozlarini ishlab chiqarish faoliyatiga yo'naltirish iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirishning samarali usuli bo'lishi mumkin. Soliq imtiyozlari korxonalarni yangi asbob-uskunalar va texnologiyalarga sarmoya kiritish uchun rag'batlantirishi mumkin, bu esa samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Soliq imtiyozlarini ishlab chiqarish faoliyatiga yo'naltirish orqali korxonalarni o'z faoliyatini kengaytirishga va ishlab chiqarishni ko'paytirishga undash mumkin, bu esa bandlik va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va soliq imtiyozi qo'llanishining asosiy sabablaridan biri hamdir.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

2-jadval: 2019–2023-yillarda soliq imtiyozlaridan foydalangan tarmoqlar bo'yicha tahlil1, mlrd. so'mda

№	Soha nomi	Jami 5 yilda foydalanilgan soliq imtiyozlari		2019-yil		2020-yil		2021-yil		2022-yil		2023-yil	
		xolatlar soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi
Jami		**492 486**	**246 422,6**	**68 113**	**29 136,0**	**93 871**	**31 065,6**	**57 981**	**43 479,3**	**130 690**	**72 963,7**	**141 831**	**69 777,9**
1	Ishlab chiqarish faoliyati	37 572	90 692,4	5 304	10 928,8	7 309	11 652,5	4 515	16 308,9	10 176	27 368,3	10269	24 433,9
2	Moliyaviy va sug'urta xizmatlari	2 424	51 664,4	338	6 055,2	466	6 456,2	288	9 036,0	649	15 163,6	683	14 953,4
3	Ulgurji va chakana savdo	153 795	34 668,8	22 942	4 164,9	31 618	4 440,8	19 530	6 215,3	44 020	10 430,0	35685	9 417,9
4	Tashish va saqlash faoliyati	16 475	18 187,0	2 192	2 138,8	3 021	2 280,5	1 866	3 191,8	4 206	5 356,2	5190	5 219,6
5	Qishloq xo'jaligi	118 862	10 166,9	15 268	1 320,4	21 043	1 407,9	12 997	1 970,5	29 296	3 306,6	40258	2 161,5
6	Qurilish sohasidagi faoliyat	12 247	6 608,7	1 646	750,0	2 268	799,6	1 401	1 119,2	3 158	1 878,1	3774	2 061,8
7	Boshqa sohalar	151 109	34 434,6	20 422	3 777,9	28 145	4 028,1	17 385	5 637,8	39 185	9 460,9	45972	11 529,8

1 Soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan.

Lekin soliq imtiyozlari aniq iqtisodiy foyda keltiradigan ishlab chiqarish faoliyatiga yoʻnaltirilishini taʼminlash muhim. Juda keng yoki yomon ishlab chiqilgan soliq imtiyozlari moʻljallangan taʼsirga ega boʻlmasligi va isrof boʻlish xavfi mavjud. Shu sababli, bu siyosatni amalga oshirishdan oldin soliq imtiyozlarini ishlab chiqarish faoliyatiga yoʻnaltirishning mumkin boʻlgan xarajatlari va afzalliklarini diqqat bilan koʻrib chiqish lozim.

Moliyaviy xizmatlarga soliq imtiyozlarini ajratish investitsiyalarni ragʻbatlantirish va moliya sektoridagi oʻsishni ragʻbatlantirish uchun kerak. Moliyaviy xizmatlar uchun soliq imtiyozlarini taklif qilish yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarga investitsiyalarni rag'batlantirishdan potentsial foyda keltiradi va shu bilan sanoatda yuqori samaradorlik va innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

Soliq imtiyozlarini sog'liqni saqlash va ta'lim sohasidagi sa'y-harakatlarga yo'naltirish muhim ijtimoiy va jamoat tovarlariga investitsiyalarni rag'batlantirish strategiyasi bo'lib xizmat qiladi. Bunday soliq imtiyozlari xususiy sektorni hukumat tomonidan an'anaviy tarzda taqdim etiladigan sohalarga jalb etishni ragʻbatlantirishi va sifatli sogʻliqni saqlash va taʼlim xizmatlaridan foydalanishga yordam berishi mumkin. Sogʻliqni saqlash va taʼlim faoliyati uchun soliq imtiyozlarini taqdim etishning bir qancha mumkin boʻlgan afzalliklari mavjud. Jumladan, soliq imtiyozlari sogʻliqni saqlashning yangi texnologiyalari, tibbiy tadqiqotlar va taʼlim dasturlariga sarmoya kiritishni ragʻbatlantirishiga olib keladi, bu esa sogʻliqni saqlash natijalarini yaxshilashga va jamiyat uchun yaxshi taʼlim natijalariga xizmat qilishi mumkin hamda kam taʼminlangan hududlarda yashovchilar uchun sogʻliqni saqlash va taʼlim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini oshirishga yordam beradi.

3-jadval: 2019–2023-yillarda soliq turlari boʻyicha qoʻllanilgan soliq imtiyozlari boʻyicha tahlil12, mlrd. soʻmda

№	Soliq turlari	2019-yil		2020-yil		2021-yil		2022-yil		2023-yil	
		soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi	soni	summasi
Jami		**68 113**	**29 136,0**	**93 871**	**31 065,6**	**109 363**	**43 479,3**	**195 044**	**72 939,2**	**211 926**	**69 777,9**
1	QQS	11 380	23 073,8	7 031	24 643,3	15 508	36 766,3	28 214	64 107,9	25 415	58 525,1
2	Foyda soligʻi	763	2 785,4	3 335	2 930,0	2 709	2 219,5	25 015	4 641,3	21407	5 021,7
3	Er soligʻi	6 736	880,1	4 531	1 313,2	11 743	2 575,9	6 204	931,8	15453	1 697,6
4	Jismoniy shaxslarning daromadlaridan olinadigan soliq	33 866	789,0	44 093	917,9	56 165	1 073,8	41 580	1 028,3	40328	1 024,8
5	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	31	469,3	673	443,7	1 376	39,1	685	12,3	1432	28,6
6	Ijtimoiy soliq	3 993	340,9	6 230	346,5	11 247	386,3	52 616	1 187,4	81692	2 002,3
7	Mol-mulk soligʻi	382	583,2	4 813	274,0	2 195	306,1	7 809	933,0	12827	1 399,6
8	Aylanmadan olinadigan soliq	10 962	214,3	23 165	196,9	8 420	112,3	32 921	97,2	13372	78,2

Ikkinchidan, soliq imtiyozlarining koʻpayishi korxonalar uchun umumiy soliq yukini kamaytirishga yordam beradi. Soliq toʻlovchilarga kredit summasini soliq majburiyatidan chegirib tashlashga ruxsat berish orqali soliq imtiyozlari korxonalar toʻlashi kerak boʻlgan soliqlar miqdorini samarali ravishda kamaytirishi mumkin.

Uchinchidan, soliq imtiyozlarining koʻpayishi davlat daromadlari va byudjetga taʼsir qilishi mumkin. Agar soliq imtiyozlari juda keng tarqalgan boʻlsa, ular hukumat yigʻadigan daromad miqdorini kamaytirishi mumkin, bu esa muhim davlat xizmatlari va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishni qiyinlashtirishi mumkin.

Biz quyida keltirilgan 4-jadvalda 2019-2023-yillar davomida ayrim soliq toʻlovchilar tomonidan foydalanilgan soliq imtiyozlarini tahlil qilib chiqqanmiz.

12 Soliq qoʻmitasi maʼlumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan.

4-jadval: 2019–2023-yillarda soliq to'lovchilar tomonidan foydalanilgan soliq imtiyozlar tahlili[13], mlrd. so'mda

№	Korxonalar nomi	Foydalanilgan jami imtiyozlar summasi				
		2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.	2023-y.
1	"UZAUTO MOTORS" AJ	3 330 288,83	7 820,70	1 118,27	785 864,37	824 553,11
2	"OLMALIQ KON-METALLURGIYA KOMBINATI" AJ	900 073,67	1 412 461,46	1 917 492,43	3 447 530,65	2 777 263,43
3	"O'ZTRANSGAZ" AJ	152 776,52	528,04	158 163,03	248 489,61	2 431,75
4	"CHIRCHIQ GIDROELEKTRSTANSIYALAR KASKADI" UK	5 596,29	5,69	344,01	5 838,96	15 202,14
5	"UZ-KOR GAS CHEMICAL" MCHJ QK	1 037 501,21	1 178 881,04	1 117 134,21	1 249 423,24	899 051,62
6	"QIZILQUMSEMENT" AJ	22 338,15	3 055,71	26 343,31	20 597,53	24 128,99
7	"BUXORO NEFTNI QAYTA ISHLASH ZAVODI" MCHJ	79 778,54	4 966,30	4 336,29	23 821,40	28 416,85
8	"SAMARQAND XALQARO AEROPORTI" MCHJ	29 750,10	21 812,57	16 894,91	12 605,14	8 834,45
9	TOSHKENT SHAHAR ELEKTR TARMOQLARI KORXONASI AJ	7 348,77	1 895,33	1 464,38	370,72	0,00
10	O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI AJ	341 918,72	418 734,76	820 154,03	926 134,14	1 005 956,00

4-jadvaldan ko'rish mumkinki, "UZAUTO MOTORS" AJ 2019-yilda 3 330,29 mlrd.so'm, 2020-yilda 7,82 mlrd.so'm, 2021-yilda 1,12 mlrd.so'm, 2022-yilda 785,86 mlrd.so'm va 2023-yilda 824,5 mlrd.so'm soliq imtiyozlaridan foydalangan bo'lsa, "Toshkent shahar elektr tarmoqlari korxonasi" AJ 2019-yilda 7,35 mlrd.so'm, 2020-yilda 1,90 mlrd.so'm, 2021-yilda 1,46 mlrd.so'm, 2022-yilda 0,37 mlrd.so'm soliq imtiyozlaridan foydalanib va 2023-yilda kelib soliq imtiyozlaridan foydalanilmagan, "UZ-KOR GAS CHEMICAL" MCHJ QK 2019-yilda 1 037,5 mlrd.so'm, 2020-yilda 1 178,88 mlrd.so'm, 2021-yilda 1 117,13 mlrd.so'm, 2022-yilda 1 249,42 mlrd.so'm va 2023-yilda 899,05 mlrd.so'm soliq imtiyozlaridan foydalanganligini ko'rishimiz mumkin. Ko'rish mumkinki, barcha korxonalar yillar kesimida soliq imtiyozlaridan foydalanib kelishgan bo'lib, ularning summalari 2018-2022-yillar davomida turli xil o'zgarish dinamikasini namoyon qilmoqda. Har uchala korxona ham soliq imtiyozlaridan faol foydalangan, bu esa soliq imtiyozlaridan foydalanish shakllari o'zgaruvchanlikni ko'rsatadi, ba'zi yillarda boshqalardan ko'ra ko'proq foydalanilgan. Ushbu tebranishlarga biznes sharoitidagi o'zgarishlar, hukumat siyosati va investitsiya strategiyalari kabi omillar ta'sirida sodir bo'ladi. Soliq imtiyozlaridan foydalanishdagi o'zgarishlar, shuningdek, ushbu korxonalar o'rtasida turli xil xavf profillarini aks ettirishi mumkin. Ko'proq moliyaviy yoki bozor o'zgaruvchanligiga duch kelgan korxonalar xavfni kamaytirish strategiyasi sifatida soliq imtiyozlaridan foydalanishga moyil bo'lishadi. Buni yuqoridagi korxonalardan "UZAUTO MOTORS" AJ faoliyatida ham kuzatish mumkin, chunki ushbu korxonada 2019-yilda foydalangan soliq imtiyozlarining summasi yuqori bo'lib, 2020-2021-yillarda pasayganini ko'rish mumkin. Ammo soliq imtiyozlaridan foydalanish 2022-yilda yana o'sganini kuzatish mumkin.

Foydalanilgan soliq imtiyozlarining eng katta foydalanilgan soliq imtiyozi summasi QQSga to'g'ri kelmoqda, buning asosiy sababi eksport bilan shug'ullanganligidir.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksining 260-moddasi 1-bandida "O'zbekiston Respublikasi hududidan eksport bojxona tartib-taomiliga olib chiqilgan tovarlar uchun nol darajali stavka bo'yicha soliq solish" tartibi amalga oshirilishi belgilangan bo'lib, shu sababli ham ushbu soliq turi bo'yicha foydalanilgan soliq summasi katta ulushga ega.

Eksport bilan bog'liq soliq imtiyozlaridan foydalanish xalqaro savdo, valyuta tushumlari va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish orqali ijobiy iqtisodiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq, soliq to'lashdan bo'yin tovlash yoki noto'g'ri foydalanishga olib kelmasdan, belgilangan maqsadlarga erishish uchun ushbu siyosatlarni kuzatib borish juda muhimdir.

13 Soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, eksport uchun QQS bilan bog'liq soliq imtiyozlaridan foydalanish xalqaro savdo va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan davlat siyosatiga mos keladigan strategik qarordir. Bunday imtiyozlardan foydalanish eksportga yo'naltirilgan sanoatni rivojlantirish orqali ham korxonalarga, ham kengroq iqtisodiyotga sezilarli foyda keltirishi mumkin. Shunga qaramay, siyosatni samarali amalga oshirish va muvofiqlik monitoringi orqali eksportni rag'batlantirish va soliq tushumlarining yaxlitligini ta'minlash o'rtasida muvozanatni saqlash juda muhimdir.

Yuqoridagilarga asoslangan holda shuni ta'kidlash kerakki, soliq imtiyozlari iqtisodiyot va jamiyat uchun ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Jumladan:

- **Iqtisodiy o'sish.** Bunda soliq imtiyozlari korxonalarga soliq yukini kamaytirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin, bu esa investitsiyalar, bandlik va iste'molni oshirishi mumkin. Bu iqtisodiy ishlab chiqarishning ko'payishiga, mahsuldorlikning oshishiga va turmush darajasining yaxshilanishiga olib kelishi mumkin.
- **Fiskal ta'sir.** Soliq imtiyozlari davlat daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, ayniqsa ular boshqa daromad manbalari yoki xarajatlarni qisqartirish bilan qoplanmagan bo'lsa. Bu byudjet taqchilligi va davlat qarzining oshishiga olib kelishi mumkin, bu esa uzoq muddatda iqtisodiyot va jamiyat uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.
- **Samaradorlik.** Soliq imtiyozlari soliqlarni yig'ish va ularga rioya qilish bo'yicha ma'muriy xarajatlarni kamaytirish orqali soliq tizimining samaradorligini oshirishi mumkin. Shuningdek, soliq to'lovchilarni soliq qonunchiligiga rioya qilishga undashi va soliq to'lashdan bo'yin tovlash holatlarini kamaytirishi mumkin.
- **Innovatsiyalar.** Soliq imtiyozlari korxonalar uchun ushbu faoliyat xarajatlarini kamaytirish orqali innovatsiyalar va tadqiqot va ishlanmalarni rag'batlantirishi mumkin. Buning natijasida iqtisodiyotning umumiy raqobatbardoshligini oshirishi mumkin bo'lgan yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar paydo bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, soliq imtiyozlarining iqtisodiyot va jamiyatga ta'siri ularni ishlab chiqish va amalga oshirishga, shuningdek, ular faoliyat yuritadigan kengroq iqtisodiy va ijtimoiy kontekstga bog'liq. Shuning uchun soliq imtiyozlarini amalga oshirishdan oldin ularning xarajatlari va afzalliklarini diqqat bilan baholash muhim hisoblanadi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Лев М.Ю., Болонин А.И., Лещенко Ю.Г. Налоговое администрирование как механизм укрепления экономической безопасности налоговой системы государства // Экономическая безопасность. – 2022. – Том 5. – № 2. – С. 525-546. – doi: 10.18334/ecsec.5.2.114626.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4389-son qarori.
3. Гончаренко, Л. И. Налоги и налоговая система Российской Федерации: учебник и практикум для академического бакалавриата / 2-е изд., перераб. и доп. –М.: Издательство Юрайт, 2019. –524 с.
4. Майбуров, И.А. Налоги и налогообложение: учебник для студентов вузов, обучающихся по направлениям "Экономика" и "Менеджмент", специальностям "Экономическая безопасность", "Таможенное дело" / И. А. Майбуров [и др.]; под ред. И. А. Майбурова. – 7-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2018. – 503 с.
5. Абакулова А. А. Шадурская М. М., Налоговое администрирование в условиях цифровизации экономики. –Финансы и кредит. –2022.
6. В.А.Красницкий Налоговое администрирование. https://wiseeconomist.ru/poleznoe/29668-nalogovoe-administrirovanie. 25.02.2023.
7. Зотиков Н.З. Налоговое администрирование, его влияние на налоговую нагрузку. Вестник Сургутского государственного университета. 2022; (1 (35)):26-37. https://doi.org/10.34822/2312-3419-2022-1-26-37.
8. Urmonov J.J. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliq mexanizmi vositasida tartibga solishni takomillashtirish masalalari. Diss. Avtoreferati. 2018.
9. Федосимов, Б. А. Ф33 Правовой режим налоговых льгот по законодательству Российской Федерации: монография / Б. А. Федосимов. – Чебоксары: ИД "Среда", 2019. – 152 с.
10. Лев М.Ю., Болонин А.И., Лещенко Ю.Г. Налоговое администрирование как механизм укрепления экономической безопасности налоговой системы государства // Экономическая безопасность. – 2022. – Том 5. – № 2. – С. 525-546. – doi: 10.18334/эсsec.5.2.114626.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.